

ugyanis magyar származású, részben Magyarországon járt iskolába, s innen távozott Oroszországra.

LENIN születésének 90. évfordulója alkalmából KÖTE SÁNDOR: *Lenin és a közoktatás* címmel (Pedagógiai Szemle, 4. sz.) közöl tanulmányt. Hazai neveléstörténeti irodalmunkban ez az első alkalom, hogy a rendkívüli fontos, de eddig csak közhelyszerűen ismert kérdésről részletekbenő tanulmányt olvashatunk. PATAKI FERENC: *A polgári pedagógia Makarenko-képének bírálatához* című nagyterjedelmű tanulmányában (Pedagógiai Szemle, 10., 11. sz.) átfogó képet kapunk MAKARENKO polgári szemléletű értékeléséről. A kérdésben széles tájékozottságú szerző tanulmánya új, és differenciáltabb MAKARENKO értékelést tesz lehetővé.

Egyetemes neveléstörténeti kutatásunk elé az ideigazgató eredmények után, csak azt a követelményt állíthatjuk, hogy az aktuális kérdések problémátörténeti feltárástól megállapíthatjuk a mennyiségi növekedéssel egyre inkább igényelhető koordináltság hiányát. Az alkotó erők bizonyos mértékű szétforgácsoltsága, a részletkérdések feltárása mellett kicsi a nagyobb összefüggéseket bemutató, szintetizálásra törekvő cikkek száma; a vidéki szerzők általános neveléstörténeti tájékozottsága nem mindig kielégítő.

JÁKI LÁSZLÓ

AZ MTA PEDAGÓGIAI BIZOTTSÁGA

Vita az Akadémián a magyar nevelési tervjavaslatról

A Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottsága 1961. október 16-i kibővített ülésén megvitatta a Magyar Nevelési Tervjavaslatot. A vitán a Bizottság állandó tagjain kívül részt vettek a MM illetékes főosztályainak, az egyetemek, főiskolák, közép- és általános iskolák meghívott képviselői.

NAGY SÁNDOR elnök megnyitó szavai után SZARKA JÓZSEF, a Pedagógiai Tudományos Intézet igazgatója a vita tárgyát képező Tervjavaslat készítésének előzményeit ismertette, röviden tájékoztatta a Bizottságot a Tervezzel kapcsolatban folyó kísérleti munka eddigi tapasztalatairól és előterjesztette azokat a problémákat, amelyeknek a megoldásához a PTI neveléseméleti csoportja, a Tervjavaslat készítője a Bizottság segítségét kéri.

A Nevelési Tervjavaslat — a maga nemében első ilyen természeti kísérlet a magyar pedagógia történetében — az általános és középiskolákban folyó nevelőmunka céltudatosabb, tervszerűbb, s ennek alapján eredményesebb viteléhez kíván segítséget nyújtani. Ennek érdekében a tervezet készítői 60 általános és középiskolai nevelő bevonásával két éven át (az 1958—59. és az 1959—60-as tanévben) folyamatos megfigyelés alapján felmérték az általános és középiskolai tanulók átlagos fejlettségi szintjét osztályonként, azoknak a világnézeti és az erkölcsi követelményeknek a tükrében, amelyeket a szocialista társadalom támaszt objektíve a ma emberével szemben. Ez osztályonként elvégzett szintfelmérés, amely tájékoztatást adott a tanulók jelenlegi nevelési állapotáról, támpontokat adott annak a

megállapításához, mi az, ami egy-egy korcsoportban a világnézeti és az erkölcsi nevelés területén követelményként támasztható a fiatalokkal szemben s milyen szinten támaszthatók a követelmények ahhoz, hogy az iskolákban tervszerűen folyó nevelés eredményeképpen lépésről lépésre megközelíthessük az objektív társadalmi igényben tükröződő szocialista embereszményt.

A tervezet — a javaslat indokolása után — tartalmazza jelenlegi formájában a nevelési szintfelmérések eredményeit korcsoportonként; ezután a tanulókkal szemben támasztandó követelményeket a testi, erkölcsi és esztétikai nevelés területén, osztályonként részletezve. A terv készítői igyekeztek differenciáltan kibontani minden egyes kategóriában, mi az, amit a tanulóknak tudniuk kell, s milyen tevékenységre és magatartásra kell, hogy képesek legyenek az adott osztályban. A követelmények megvalósítása *módszereinek* a kifejtésére a terv készítői csak az első kísérleti évek tapasztalatainak a feldolgozása után vállalkoztak.

A PTI neveléseméleti csoportja a következő kérdésekben kérte a Bizottság véleményét és javaslatát a kísérleti ki-próbálás szakaszában levő tervezettel kapcsolatban:

hogyan látják a Bizottság tagjai és a meghívottak a nevelési terv és a tanterv viszonyát;

egyetértenek-e a tervezet jelenlegi koncepciójával;

mi a véleményük a követelmények struktúrájáról, a követelmények tartalmáról és részletzettségének a fokról?

A hozzászólások során mindenek előtt a *Tanterv és a Nevelési Terv egymáshoz való viszonyát* illetően alakult ki igen termékeny vita. KISS ÁRPÁD, SZOKOLSZKY ISTVÁN, FEHÉRVÁRI GYULA és NAGY SÁNDOR hozzászólásai voltak ebben a tekintetben a legjelentősebbek. KISS ÁRPÁD mindenek előtt azt a kérdést vetette fel, várható-e, hogy az új tantervekhez — a régi hagyományokhoz hasonlóan — az illetékesek általános és módszeres útmutatásokat dolgoznak ki? Ez a kérdés véleménye szerint lényegesen befolyásolná a Tantervek és a Nevelési Terv viszonyát. — SZOKOLSZKY ISTVÁN, miután elismerően nyilatkozott a nevelésméleti csoport e maga nemében úttörő és alkotó módon készült munkájáról, szembeszállt azokkal, akik egyszerűen egymás mellé akarják rendelni a Nevelési Tervet a tantervekkel. Szerinte elvileg a Nevelési Terv és a tantervek viszonyában a nevelés és az oktatás viszonyának kell tükröződnie, amelyben a nevelés az elsődleges. A nevelési terv kell tehát, hogy az átfogó egészet jelentse, a személység formálásának a standard programját tükrözi, s ezt a standard programot részben az oktatás, részben pedig a szűkebb értelemben vett nevelés kell, hogy megoldja. Elvileg tehát elsődleges a Nevelési Terv. Tehát az lenne a helyes, ha a tantervek elkészítésében már a nevelési tervet lehetne figyelembe venni.

Jelenleg azonban más a helyzet. Egyidejűleg készülnek az új tantervek és a nevelési tervezet. Gyakorlatilag tehát a két dokumentum összehangolásáról, kölcsönös figyelembevételéről lehet csak szó. — Ha azonban elkészül a nevelési terv s a későbbiek során — előreláthatólag — új tantervek válnak szükségessé, akkor az új tantervek a nevelési terv konkretizálását kell, hogy jelentsék a nevelés szempontjából olyannyira fontos oktatás területén. PÁSZTOR JÓZSEF, a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium pedagógiai tanszékének vezetője szintén annak a reményének adott kifejezést, hogy a most készülő új tantervek figyelembe fogják venni a nevelési tervet.

FEHÉRVÁRI GYULA, a Trefort utcai gyakorló iskola igazgatója szerint elvszerűen kellene elkülöníteni, mi az, amit nevelési vonatkozásban a tanterveknek, s mi az, amit a nevelési tervnek tartalmaznia kell. Véleménye szerint a nevelési céloknak a tantervekben kell szerepelniük, a tantervek viszont nem vállalkozhatnak a céloknak megfelelő részletes nevelési követelmények kifejtésére. Kifogásolta, hogy a nevelési tervjavaslat jelenlegi formájában sok olyan követelmény található,

amely inkább a tantervekhez kiadandó részletes útmutatásokba kívánkoznék.

A vitának ezt a részét leglényegesebb vonatkozásaiban NAGY SÁNDOR elnök hozzászólása foglalta össze. Utalt arra, hogy a felszabadulás után komoly törekvések érvényesültek a tantervek nevelési követelményeinek differenciáltabb megfogalmazása érdekében. A tantervek fejlődése e tekintetben is kimutatható a felszabadulás óta. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem állapítható meg bizonyos viszonylagos elmaradás a kor követelményeivel szemben, így a tantervek és a nevelési terv viszonyában a régi tanterveknek ez a relatív elmaradottsága is tükröződik. A SZOKOLSZKY ISTVÁN és FEHÉRVÁRI GYULA felszólalásaiban körvonalazott elvi állásfoglalásokat elemezve kifejtette a saját álláspontját. E szerint nem várható, hogy a nevelési tervjavaslatból egy-két éven belül kötelező dokumentum legyen, de olyan értelemben kell továbbfejlesztetni, hogy — bár átmenetileg, s gyakorlatilag a tantervet kiegészítő anyagnak tekintjük — belátható időn belül alapvető, a tantervi munkálatokat nevelési tekintetben megalapozó dokumentumnak legyen tekinthető. Szeretné, ha a bizottságon belül olyan álláspont kristályosodna ki, amely a SZOKOLSZKY elvtárs által körvonalazott álláspont felé mutatna. Olyan dokumentumnak kellene tekinteni a nevelési tervet, amely perspektivikus továbbfejlődésében a tanterveket is megalapozó, a nevelési követelményeket differenciáltan tartalmazó állami okmánnyá válnék.

SZARKA JÓZSEF, az Intézet igazgatója a vita eredményét összefoglaló szavaiban szintén erre az álláspontra helyezkedett. Örült annak, hogy a hozzászólások többsége tekintélyesen erősítette meg azt az állásfoglalást, hogy a nevelés folyamatát kell alapul venni a tantervek és a nevelési terv viszonyában, azt kell megtervezni, s ez a terv kell hogy majdan a tantervi munkálatoknál is alapul szolgáljon. Ez azonban csak a perspektíva egyelőre, jelenleg a két párhuzamosan készülő dokumentum minél tökéletesebb koordinálása az aktuális feladat.

Igen élénk vita bontakozott ki a *Terv-konceptiójával kapcsolatban*. Több oldalról is jogos kritika hangzott el a jelenlegi, első koncepció fogyatékoságaival, hiányosságaival kapcsolatban. Már SZARKA JÓZSEF igazgató is utalt bevezetőjében ezekre a fogyatékoságokra, amelyeknek jó részét maguk a tervezet készítői is látják.

BÁRSONY JENŐ technikai igazgató másokkal együtt mindenek előtt azt kifogásolta, hogy a tervezet jelenlegi formájában hiányzik a szocialista társadalom ob-

jektív igényét tükröző nevelési célok tömör összegezése, és ezek összefoglaló szintézise korcsoportokra. Így az a látszat, mintha a követelmények megfogalmazásában a szerzők a tanulók neveltségi szintjét vetnék volna alapul. E félreértéseket elkerülendő — s ebben valamennyi hozzászóló egyetértett — a tervjavaslat fejlettebb változatában — a szerzők eredeti koncepciójának megfelelően — feltétlenül szerepelnie kell a nevelési célok ilyen összefoglaló és korcsoportokra is szintezett kifejtésének. Ez, amellet, hogy helyesen tükrözi a nevelő munka tervezésének elvileg helyes menetét, lehetővé teszi és megkönnyíti a nevelők számára a célok és ennek megfelelően a feladatok áttekintését.

A nevelési célok tömör kifejtése után kell következzenek a neveltek *fejlettségi szintjének* az elemzése. Voltak ugyan olyan elszigetelt vélekedések is, hogy ez a rész elhagyható, mert kérdéses, hogy a ma elvégzett elemzés eredménye nem avul-e el egy-két év múlva. A vélemények túlnyomó többsége ugyanakkor abban összegeződött, hogy — mivel éppen átlagos fejlettségi szintről van szó —, nem valószínű, hogy a fejezet leglényegesebb mondanivalója egy-két éven belül elavul. Nem is szólva arról, hogy a tervezetnek ez a része hézagpótló hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt. Éppen ez a rész ösztönözte a gyakorló pedagógusokat is arra, hogy igyekezzenek megismerni saját osztályuk és iskolájuk neveltségi szintjét, és ennek figyelembevételével — alkotó módon — készítsék el saját osztályuk, iskolájuk nevelési tervét. BARTHA LAJOS docens nyomatékkal utalt arra, hogy éppen ez a rész az, amely eddig kidolgozatlan neveléslélektani és fejlődéslélektani kérdések egész sorát veti fel. Olyan kérdésekre hívja fel a pedagógusok figyelmét, amelyekben eddig spontán tapasztalataikra hagyatkoztak, anélkül, hogy a tudomány oldaláról ezek tisztázásához segítséget kaptak volna. Helyesnek tartaná, ha a PTT neveléslélektani csoportjának közreműködésével még más neveléslélektani kérdések felvetésével is bővülne ez a rész.

A koncepcióval kapcsolatban még felmerült az a kíváncsalom — s ezt többen is kifejezték —, hogy a követelmények érvényesítésének a konkrét módszereire vonatkozó útmutatások nélkül a gyakorlat — széleskörű bevezetés esetén — nem minden esetben tud mit kezdeni a követelményekkel.

SZARKA JÓZSEF vitazáró szavaiban a koncepcióval kapcsolatos hozzászólásokra válaszolva megállapította, hogy az elhangzott kívánalmak jogosak. Feltétlen szükséges, hogy a tervezet hűségezen tük-

rözze a nevelési terv elkészítésének elvileg helyes menetét és részletes útmutatást tartalmazzon arra vonatkozóan, hogyan kell felhasználni a nevelési tervet az egyes iskolák egyéni nevelési terveinek elkészítésében. Határozottan szögezte le, hogy a Nevelési Tervjavaslat korántsem kívánja uniformizálni a nevelést, hiszen ez lehetetlen. Olyan standardnak tekinthető a tervezet, amely egyrészt a követelmények szintezésével mérőcélt, összehasonlítási alapot ad az iskolai nevelő munka tervezéséhez, segítséget nyújt a nevelési követelmények szintezéséhez. Ezért szükséges részletes elvi útmutatást adni a tervben az iskolai tervezés kívánatos menetére, a különböző nevelési tényezők munkájának koordinálására és a követelmények megvalósításának módszereire vonatkozóan. Jelenleg, a második kísérleti évben — a folyó kísérlet tapasztalatait felhasználva — éppen ennek megoldásán fáradozik a PTT nevelésméleti csoportja.

A Nevelési Tervjavaslatban osztályokra részletezett követelmények struktúrájával, részletezettségük mértékével és tartalmával kapcsolatos kérdésekben alakult ki a legélénkebb s a problémákat komoly mértékben érlelő vita.

A struktúrával kapcsolatban — az eddig lezajlott vitákhoz hasonlóan — itt is felmerült az a kíváncsalom, hogy a nevelés főfeladatai közül hiányozhat-e a tervezet fejlettebb változatában az értelmi nevelés feladatának a kifejtése, s mily mértékben kell, hogy érvényesüljön a politéchnikai képzés aspektusa a követelmények megfogalmazásában. A vita ebben a tekintetben nem zárult le az értekezleten. Elvileg mindenki egyetértett abban, hogy abból a perspektívából szemlélve a tervet, hogy az később a tantervi munkálatok alapjául szolgáló dokumentummá fog érlelődni, nem hiányozhat majd belőle az értelmi nevelés és politéchnikai képzés feladatának a részletes kifejtése. Jelenleg azonban a nevelési terv és a tantervek koordinációja szempontjából kell fontolóra venni a kérdést. Hasonlóan problematikus formában került terítékre a világnézeti nevelés és a közösségi nevelés helye és kidolgozása a tervezetben. BÁRSONY JENŐ, SZOKOLSZKY ISTVÁN, SZÉKELY ENDRÉNÉ és SZÉCHY ANDRÁSÉ hozzászólásai adtak igen értékes szempontokat e tekintetben a terv továbbfejlesztéséhez.

BÁRSONY JENŐ kifogásolta, hogy a jelenlegi tervezetben a közösség részfeladattal jelleggel szerepel, s nem úgy, mint a szocialista nevelés általános alapja. SZOKOLSZKY ISTVÁN szerint is jobban kellene érvényesíteni valamennyi követelmény kifejtésében a közösségi hangszerelést. SZÉ-

KELY ENDRENÉ elsősorban arra hívta fel a figyelmet, hogy a világnézeti-politikai nevelést szélesebb, átfogóbb jelentőségének megfelelően kellene érvényesíteni a követelmények egészében. SZÉCHY ANDRÁSNÉ-val együtt hangsúlyozta, hogy a közösségi nevelés koncepcióján belül világosabban és határozottabban kellene körvonalazni az ifjúsági szövetségek, a KISZ és az Úttörő feladatait.

Élénk vita bontakozott ki a követelmények részletezettségének a kérdésében. ÁGOSTON GYÖRGY egyetemi tanár véleménye szerint a tervezet a részletezettség tekintetében olyasmire vállalkozik, amire a pedagógia fejlettségének jelenlegi szakaszában aligha vállalkozhat sikerrel. Eddigelő ugyanis a követelmények tekintetében egyáltalán nem érvényesült a differenciáció, s a tervezet most egyszeriben osztályokra kívánja lebontani a követelményeket. Véleményem szerint az előzmények nem teszik lehetővé, hogy ez sikerrel járjon.

A hozzászólók többsége — különösen a közvetlen pedagógiai gyakorlat szakemberei — ugyanakkor határozottan sikrasszálltak a követelmények optimális részletezettsége mellett. Éppen ebben lép előbbre a nevelési terv — a nevelési célok és feladatok eddig szokványos túl általános megfogalmazásával szemben.

Igy pl. FEHÉRVÁRI GYULA, a Trefort utcai Egyetemi Gyakorló iskola igazgatója a tervjavaslat pozitívumait méltatva megállapította, hogy a terveket éppen azért segíti az iskolai nevelőmunka céltudatosabb, koncentráltabb megvalósítását, hogy a kívánt ismereteket, meggyőződéseket és az ezekkel adekvát tevékenységi formákat differenciálja, s ezzel a fokozatosságot, a folyamatosságot a megvalósítás közelébe hozza. Ezért helyesnek tartja, hogy — miközben a tantervekben kevés történt eddig a nevelési feladatok pedagógiai áttételezése érdekében — a nevelési tervjavaslat a tudatra és a magatartásra vonatkozó normákat igyekszik korcsoportokra méretezni s ezzel túlhaladja azt a már túrhetetlen általánosságot, amellyel e tekintetben a tantervekben eddig találkozunk. Éppen ezzel járul hozzá a nevelési tervjavaslat az iskolák pedagógus kollektívái eszmei-pedagógiai egységének emeléséhez, tudatosabb, tervszerűbb nevelői tevékenységének kibontakoztatásához.

NAGY SÁNDOR egyetemi tanár, a gyakorló pedagógusok részéről immár több oldalról elhangzott véleményt megerősítve, arra az álláspontra helyezkedett — s ennek a véleménynek már több ízben hangot adott —, hogy véleménye szerint a gyakorlati pedagógia

nem sokat tud kezdeni egy olyan követelményrendszerrel, amely nincs felbontva korcsoportokra. Ha a pedagógia tudománya képtelen a követelményeket — legalább is jellegzetes kategóriában az egyes osztályok szintjének megfelelően méretezni, hogyan várhatjuk ezt el a pedagógiában és a neveléslektanban kevésbé jártas gyakorló pedagógusok tízezreitől?

Éppen ezért helyesnek ítéli a tervezet készítőinek azt az igyekezetét, hogy a testi, erkölcsi és az esztétikai nevelés fő kategóriáiban — előzetes megfigyeléseik, felméréseik alapján — törekedtek, ha nem is minden esetben problémamentesen, érzékeltetni a követelmények megvalósításának optimális szintjét osztályokra bontottan.

Nyilvánvaló, hogy a követelmények osztályokra való felbontásának helyes szándéka nem mindig kapcsolódott helyesen a reális lehetőségek és felszínre hozható tapasztalatok kívánt mérlegelésével, kísérleti kimunkálásával. Ez azonban csupán a terv jelenlegi érettségének a hiányosságait jelzi. Ennek következtében joggal vehető fel egyes követelményekkel szemben a maximalizmus vádjá, vagy egyáltalában a differenciáltság kívánt mértékének a problémája.

NAGY SÁNDOR szerint — miközben jogos a kifejtettség, a kibontás kívánt és ma lehetséges mértékének, fogyatékoságának a felvetése, semmi esetre sem értene egyet egy olyan állásfoglalással, amely a differenciáltság jelenlegi fogyatékoságait alapul véve a követelmények olyan általános megfogalmazására ösztökélne, amely meg nem engedhető visszafeljődést eredményezne a tervezet jelenlegi állapotával és annak a kísérleti iskolák gyakorlatában már eddig is lemérhető eredményével szemben.

A vita során — s ezt elsősorban ZIBOLEN ENDRE fogalmazta meg — elhangzottak olyan aggályok is, hogy a részleteiben kibontott követelmények kivetítése egyetlen tanulóra illuzórikussá teszi a követelmények komolyságát; annak megengedhetetlen maximalizmusát bizonyítja.

Miközben a vita során többen is érintették az egyes osztályok követelményeiben számos helyen kétségtelenül tapasztalható maximalizmust, egyben a többség egyetértett abban is, hogy a követelmények realitásának koránt sem lehet megfelelő mérceje az, hogy a követelmények sokféleségét egyszerűen kivetítjük egyetlen növendékre. — Nagy Sándor professzor az ilyenféle — bár tetszetős — bírálati szemponttal szemben utalt arra, hogy miként a tantervek végrehajtásában — úgy a nevelési tervezet végrehajtásában is

érvényesül nyilvánvalóan a kiegyenlítődés törvénye. E törvény ismerete birtokában a követelményeket — legyenek azok tantervi, vagy nevelési tervi követelmények —, egy-egy osztálykollektívával és nem egyetlen elszigetelt egyénnel szemben támasztandó követelményekként kell felfogni. S ha így fogjuk fel a követelményeket, akkor nyilvánvalóan máris enyhül számos vonatkozásban a maximalizmus vádja.

Mindenesetre helyes a differenciációra való törekvés, s elsősorban ennek tökéletesítése, és nem retrográd visszafejlesztése a feladat.

SZARKA JÓZSEF, a PTI igazgatója, a vitának ezt a részét lezárva, arra az álláspontra helyezkedett, hogy a vita termékenyen járult hozzá a követelmények struktúrájának és tartalmának, differenciációjának tökéletesítéséhez. A hozzászólások alapján — s egyben hivatkozott saját, már korábban megfogalmazott véleményére — megfontolandónak tekinti annak mérlegelését, hogy miben ragaszkodjanak a Terv készítői a differenciációhoz. A nevelési célokat kifejtő követelmények korcsoportonkénti differenciációját tartaná reálisnak jelenleg, s az osztályokra bontást elsősorban a tevékenységi for-

mákra korlátozná. Különben a normák megterhelő — ill. kevésbé megterhelő voltának elbírálásában NAGY SÁNDOR véleményével ért egyet.

A vita során elhangzott még számos kíváncsi kérdés, hogy a nevelési tervnek az általános iskolák és a gimnáziumok mellett nagyobb figyelmet kellene szentelnie a szakközépiskolák és a szakmunkásképző iskolák nevelési problematikájának.

Nyilvánvaló, hogy a terv perspektivikus továbbfejlesztésében gondolni kell ezzel a kérdéssel is. Ez azonban csak a PTI és az illetékes iskolák főhatóságaival való szorosabb együttműködés, olyan erők bevonása esetén lehetséges, amelyek rendelkeznek olyan előzetes tapasztalatokkal, amelyek nélkül a jelenlegi tervezet ilyen irányú továbbfejlesztése — a formalizmus veszélye nélkül — aligha lenne lehetséges.

A Főbizottságban lefolyt vita komoly mértékben járult hozzá a Magyar Nevelési Tervjavaslattal kapcsolatos problémák érleléséhez, jelentős segítséget nyújtott a terv készítőinek a végleges koncepció, a tervjavaslat struktúrájának és tartalmának helyes továbbfejlesztéséhez.

JUHÁSZ FERENC

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK ÉS FOLYÓIRATOK

DESCARTES: Válogatott filozófiai művek. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961. 382 l. SZEMERE SAMU fordítása.

APÁCZAI CSERE JÁNOS: Magyar Enciklopédia II. Matematika. Budapest, Akadémiai Kiadó. 1961. 199 l. Kritikai

kiadás. Szerkesztette: LÁZÁR GYÖRGY. TAMÁS GYÖRGY: A tudományos meghatározás. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961. 181 l.

A szarvasi felsőfokú óvónőképző intézet évkönyve, 1961. Szarvas, 1961. 231 l.